

CULTURA FLORII- SOARELUI (HELIANTHUS ANNUUS L.). REPERE ISTORICE

M. cor. Maria DUCA*,
Dr. Constantin MANOLACHE**,
Rodica CHILARI*

*Universitatea AȘM

**Institutul de Studii Enciclopedice al AȘM

THE SUNFLOWER CROP (Helianthus annuus L.). HISTORICAL REFERENCE

The article approaches the historical aspects of the sunflower spread on both international and national levels. The authors emphasize undiscovered aspects regarding the sunflower cultivation and producing within the space of the East bank of the Prut river; on the basis of specialised literature and archives.

Nina Arbore. *Floarea-soarelui*, ulei pe carton, 645x540 mm, 1933. Colecția Muzeului Național de Artă al României

Floarea-soarelui este considerată una dintre cele mai profitabile culturi de câmp. Având un spectru larg de utilizare, ea nu numai că reprezintă o soluție în aprovizionarea cu ulei vegetal, ci și aduce o mare contribuție la creșterea producției de albumine, a produselor organice și minerale. Semințele de floarea-soarelui conțin 33-56 la sută ulei, cu valoare alimentară ridicată, determinată de prezența acizilor grași nesaturați, reprezentați în cea mai mare parte de acizii linoleic (44-75%, conținut ridicat) și oleic (14-43%, nivel mediu), dar și de prezența a mai puțin de 15 la sută acizi grași saturați (mai ales palmitic și stearic). Acest fapt îi conferă stabilitate și capacitate îndelungată de conservare.

Potrivit datelor statistice ale ONU, astăzi floarea-soarelui este cultivată pe glob pe o suprafață totală de peste 21 milioane hectare. 52,11% dintre acestea sunt cultivate în țările Europei, 19,63% în Asia, 16,49% în America de Sud, 6,95% în America de Nord și 4,38% în Africa. Lideri printre țări privind suprafețele cultivate cu floarea-soarelui sunt Federația Rusă, Argentina, Ucraina, India, Spania, S.U.A., România, Franța¹.

Republica Moldova ocupă locul 15 după exportul de semințe de floarea-soarelui și locul 2 în ceea ce privește exportul de ulei. Anual, la noi se cultivă

¹ *Vezi:* Fond and Agriculture Organization of the United Nation. Statistics – <http://faostat.fao.org>. (accesat la 17.10.2011)

în jur de 260 mii hectare de floarea-soarelui, folosindu-se semințe hibride de prima generație atât de producție autohtonă, cât și de cea importată. Totodată, Republica Moldova vinde semințe hibride de floarea-soarelui în țările vecine. Astfel, importul/exportul anual al materialului semincer constituie cca 1500–1800 t de semințe hibride de elită².

Conform teoriei savantului sovietic N.I. Vavilov despre *centrele de origine a plantelor de cultură*, floarea-soarelui provine din America Centrală – sudul Mexicului, parțial insulele Antile³.

Inițial s-a considerat că Peru reprezintă spațiul de unde își ia începutul această plantă. Dodonaeus (1568) a denumit-o „Floarea de aur a Peru-ului”, întărind ideea originii ei peruviene, origine reiterată apoi în lucrările tuturor botaniștilor vremii. Însă cercetătorii nu au găsit dovezi indubitabile că floarea-soarelui era cultivată aici în epoca precolumbiană.

În primele descrieri (Linne, 1753; De Candolle, 1828), majoritatea speciilor de floarea-soarelui erau atribuite ca origine Mexicului, Virginiei, Canadei sau chiar Braziliei. Astăzi nu mai există nicio îndoială că această plantă de cultură provine din par-

² *Vezi:* Șt. Moraru, *Cultura florii soarelui*, Chișinău, Tipografia Centrală, 1999. M. Vronschih, B. Boincean, M. Buciuceanu, *Floarea-soarelui: (îndrumar)*. Chișinău, 2002.

³ *Vezi:* Н. И. Вавилов, *Центры происхождения культурных растений*, Ленинград, Тип. им. Гутенберга, 1926; Н. И. Вавилов, *Происхождение и география культурных растений*, Москва, 1987.

tea vestică a Americii de Nord, inclusiv Mexicul de Nord, așa cum au stabilit la sfârșitul secolului trecut Decaisne (citată după Heiser, 1951), Pickering și Asa Gray (citată după Bukasov, 1930)⁴. În acest sens converg toate dovezile botanice, arheologice, istorice și etnologice.

Incașii au fost primii care au cultivat splendida floarea-soarelui și au sculptat în templele lor imagini enorme în aur ale acestei plante. În 1588, Thomas Hariota⁵ a editat prima lucrare care conține informații privind cultivarea ei de indienii nord-americani. Tradiția orală și scrisă denotă utilizarea semințelor de floarea-soarelui sălbatică de către populația băștinașă din această parte a lumii ca produs alimentar și condiment. Astfel, este atestată semnificația acestei culturi în viața cotidiană a comunității umane. Indienii obțineau din floarea-soarelui făină, unguent aplicat la tratarea unor boli (inclusiv vindecarea mușcăturilor de șarpe). Planta este prezentă și în diverse ceremonii de cult, mituri, legende și decorații indiene (fig. 1).

Fig. 1. Floarea-soarelui în localitatea indiană Pomeiock, redată în acuarela lui John White, 1590

Th. Hariota descrie „planta solis” înaltă de circa 6 picioare (1,75 m), cu capitul mare, „din semințele căruia se face un fel de pâine și supă”⁶.

În Europa, floarea-soarelui sălbatică a fost adusă din Mexic ca o plantă trofeu după descoperirea Americii de către conquistadorii spanioli. Ea a fost plantată pentru prima dată în 1568 în grădinile regale din Spania, apoi, în 1576 – în Belgia.

Germanii au încercat să facă cafea din semințe prăjite, britanicii au început să fiarbă butoane de plantă pentru feluri de mâncare de legume. O pe-

⁴ Apud: Alex Viorel Vrâncianu, *Floarea-soarelui*, București, Editura Academiei Socialiste România, 1974. p. 15-16.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

rioadă lungă de timp nimeni nu știa pentru ce era bună floarea-soarelui. Grație aspectului fizic foarte frumos, având o gamă largă de culori (lămâie pală, galben, auriu intens, portocaliu, mahon, nuanțe de roșu, combinații bicolore sau în formă simplă, semi-dublă sau dublă), bătute sau semibătute, aceasta a atras atenția amatorilor de flori din mai multe regiuni ale Europei, căpătând o răspândire mare în grădini și parcuri. Grădinarii se laudau că au crescut plante cu flori uriașe pe tulpini înalte, pe care le numeau *Helianthus* (de la cuvintele grecești *Helios* – soare și *anthos* – floare), întrucât acestea, aduse din Lumea Noua, nu doar se aseamănă cu un soare, dar și se mișcă de-a lungul zilei odată cu rotația astrului pe cer. Floarea-soarelui era numită și *floare mexicană* sau *crizantemă peruană*, *floare de aur indiană* sau *crizantemă americană*. Cum însă floarea se deschide în fiecare zi în zori spre soare și se rotește după el până la apusul lui, treptat, la toate popoarele aceste denumiri au fost înlocuite cu cuvinte ce au rădăcina *soare*. Floarea-soarelui este omonimul cuvântului „soare” și la italieni, la francezi, la olandezi și la multe alte națiuni. Astfel, în ucraineană floarea-soarelui este denumită *sonyashnik*, în polonă – *slunechnik*, în bulgară – *slnehogled*, în germană – *die zonnenblyume*, în engleză – *sunflower*.

Cultivată, în principal, ca plantă ornamentală, specia s-a răspândit repede pe continentul european (Franța, Italia, Europa de Nord și de Est). La sfârșitul secolului al XVI-lea, numeroase scrieri o semnalau în Belgia, Olanda, Elveția, Germania, Anglia.

Mai târziu, oamenii de știință au obținut din varietățile sălbatică de floarea-soarelui o specie cu fruct mare, având înălțimea de peste un metru. Peste două sute de ani după aducerea ei în Europa a fost descoperit un nou domeniu de utilizare a florii-soarelui – extragerea uleiului. În 1716, Bunyan a obținut patentul Oficiului de standardizare din Londra pentru invenția „Extragerea uleiului de semințele de floarea-soarelui... pentru persoanele interesate în manufactura lânii, în pictură, prelucrarea pieilor etc.”⁷. Cu alte cuvinte, uleiul era introdus în circuit ca materie primă pentru industria textilă, nu însă și ca produs comestibil. Abia peste o jumătate de secol a început cultivarea florii-soarelui în scopuri industriale.

În secolul al XVII-lea, potrivit unui decret al lui Petru I, floarea-soarelui a fost adusă în Rusia din Olanda, fiind cultivată ca plantă decorativă. Este de remarcat un fapt surprinzător, că în regiunea orașului Moscova, în timpul săpăturilor arheologice a

⁷ *Ibidem*, p. 18.

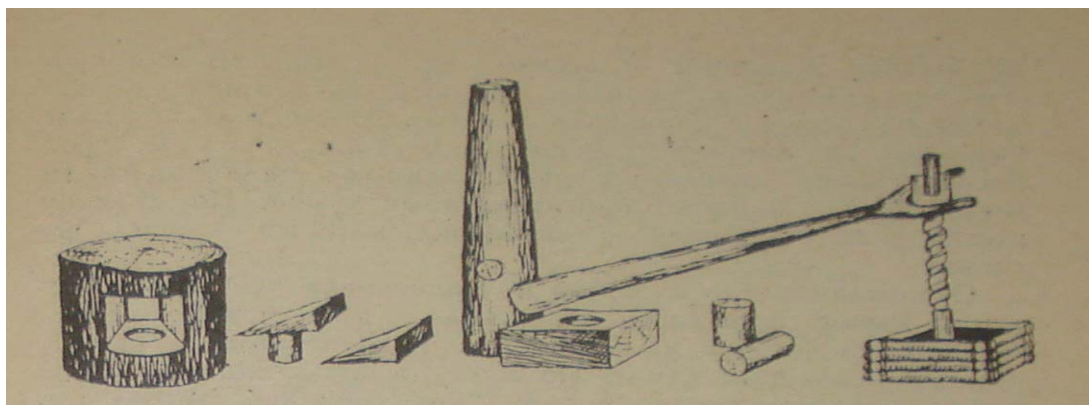

Fig. 2. Presa de ulei din semința florii-soarelui a lui Danila S. Bokarev, 1830

unor așezări vechi, după unele evaluări cu carbon 14, au fost descoperite resturi de semințe de floarea-soarelui, iar într-una din case arheologice au găsit vase pereții cărora conțineau rămășițe de grăsimi cu o structură similară uleiului de floarea-soarelui. În decurs de un secol floarea-soarelui a căpătat o mare răspândire în Rusia.

Considerată un apanaj al aristocraților – plantată în grădinile și parcurile nobililor – floarea-soarelui a început să fie cultivată ulterior și pe lângă casele țăranilor, semințele ei fiind întrebuițate în alimentație. Cererea sporită de floarea-soarelui a dus la mărirea suprafețelor cultivate. Inițial, planta creștea în grădinile de legume și în bostănării. În 1830, agricultorul Danila S. Bokarev din satul Alekseevka, gubernia Voronej, a făcut o adevărată descoperire. El a extras pentru prima dată ulei din sămânța florii-soarelui, folosind o mică presă (fig. 2). Astfel, floarea-soarelui s-a înscris în rândul plantelor industriale, transgresând hotarele guberniilor Voronej și Saratov, în Caucazul de Nord și în Europa de Răsărit⁸.

Prin eforturile savanților ruși V.S. Pustovoit și L. A. Jdanov s-a mărit în mod semnificativ conținutul de ulei de floarea-soarelui și rezistența lui la boli și dăunători. Ca rezultat, până la sfârșitul anilor 1970 soiurile elaborate de ei erau cultivate pe toate continentele lumii. Pentru contribuția sa deosebită în acest domeniu, lui V.S. Pustovoit i s-a conferit de două ori titlul de Erou al Muncii Socialiste. Consiliul de Miniștri al URSS a instituit Medalia de aur „Pustovoit”, acordată de Academia de Științe Agricole din URSS pentru lucrări științifice remarcabile și descoperiri în domeniul selecției culturilor

agricole. El pe bună dreptate este considerat în lume „părintele florii-soarelui”. Asociația Internațională a specialiștilor din domeniul florii-soarelui, cu sediul la Paris, de asemenea acordă o dată la patru ani o medalie de aur „Pustovoit”⁹.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, emigranții ruși au introdus cultura de floarea-soarelui și producția de ulei în SUA și Canada. Curând Statele Unite au devenit al doilea mare producător al uleiului de floarea-soarelui, fiind depășite doar de Rusia. Suprafața cultivată cu floarea-soarelui se extinde substanțial. Dacă în 1881, în Rusia, erau cultivate 153 mii hectare (în deosebi în Ucraina și Kuban), în 1913 – 980 mii hectare. Treptat a început să crească și numărul oloinițelor care prelucrau semințele de această cultură.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, floarea-soarelui s-a răspândit și în alte zone limitrofe cu Rusia țaristă, în special în Balcani. În spațiul românesc, floarea-soarelui a fost cultivată pentru prima dată la mijlocul secolului al XIX-lea în Moldova, în apropierea Vasluiului, de către un rus care a instalat și prima presă pentru semințe¹⁰. Cultivarea florii-soarelui s-a întezit și s-a extins apoi în Muntenia și în alte regiuni românești, ajungând în perioada interbelică să se cultive aici mai multe soiuri: floarea-soarelui *comună* (care se ramifică mult și are flori numeroase), *indiană* (cu puține flori și cu tulpină ramificată) și cea *cu o singură floare*, care nu-i ramificată¹¹. În scopul dezvoltării ramurii respective se asigurau condiții favorabile, inclusiv financiare. Astfel, la sfârșitul secolului al XIX-lea, cele trei oloinițe din Iași erau scutite de impozite¹².

Primul document care atestă cultivarea florii-soarelui pe teritoriul actualului Republicii Moldova

⁸ Vezi: E. Терентьева, *Подсолнечники // В мире растений*, 2002 г., №10; *Подсолнечник*, 2 изд., М., 1965; Глубокая Т. П., *Многолетние подсолнечники*, Саратов, 1946; Синская Е. Н., *Историческая география культурной флоры*, под ред. Д. Д. Брежнева, Л., 1969.

⁹ Vezi: *Большая советская энциклопедия*. 3-е изд., М., 1969-1978; В. С. Пустовойт, *Избр. труды*, М., 1966.

¹⁰ Ion Toncea, *Cultura florii-soarelui*, București, Editura CERES, 1989, p. 13.

¹¹ *Enciclopedia României*, vol. III. București, 1939, p. 359.

¹² *Вестник Бессарабского земства*, Кишинев, 1883, с. 422.

datează din 1845 și se referă la expoziția ordinară a produselor agricole din ținutul Novorosia, organizată la 3-10 octombrie 1845 în orașul Simferopol, unde în lista produselor ce puteau fi prezentate la expoziție era menționat și uleiul de floarea-soarelui. În 1847, organizatorii au solicitat administrației Basarabiei permisiunea ca expoziția agricolă să fie prezentată în regiune¹³.

În 1861, floarea-soarelui este menționată în Basarabia ca o plantă cultivată în grădinile de legume, iar în 1863 printre culturile de câmp¹⁴, fiind răspândită pe larg pe moșiile individuale ale țăranilor. La Expoziția Agricolă și Industrială din Basarabia din 1889 doar patru din cei 131 de expozanți prezenți în Secția Agricultură, Legumicultură și Tutunărit au prezentat pe standurile lor semințe de floarea-soarelui, aceștia fiind L. Goilov din Călăraș, P. Jidcov și E. Sergheev din județul Bender și A. Satin din gubernia Tambov (Rusia)¹⁵, iar la expoziția din anul 1903 semințele de floarea-soarelui nu au fost prezentate în general, deși aceste produse figurează în Regulamentul Expoziției și în lista culturilor agricole și produselor industriale solicitate în calitate de exponate.

Populația rurală colecta nu numai semințele, din care producea ulei. Ea a găsit aplicare și tulpinii de floarea-soarelui, și pălăriei acestei culturi, în special, pentru foc în perioada de vară sau pentru garduri și la îngrădiri pentru păsări. În gospodăriile individuale roada de floarea-soarelui era depozitată, de obicei, în podul casei, cu timpul însă țăranii au început să construiască alături de casă încăperi speciale pentru păstrarea roadei și a alimentelor¹⁶. În anul 1942, Guvernământul Provinciei Basarabiei a editat pentru producătorii individuali o lucrare – *Sfaturi pentru săteni*, în care se prezentau sugestii referitoare la întrebuințarea turtelor de floarea-soarelui și a altor turte oleaginoase pentru hrana animalelor¹⁷.

Pregătirea uleiului din floarea-soarelui, „de calitate superioară”, este atestată pentru prima dată în Basarabia în 1867, ca o afacere a coloniștilor ruși.

Dintr-o desetină de semințe se obțineau 45 de puduri de ulei, iar pălăriile erau folosite ca și combustibil¹⁸. În 1868, în *Însemnările Comitetului de Statistică din Basarabia* se menționa: „Răsărita în Basarabia se cultivă în cantități considerabile în vederea extragerii untdelemnului. Aici, pe terenurile cernoziomice din lăsături ea crește foarte bine și deseori ajunge la patru arșini înălțime. Semințele se recoltează pe la jumătatea lunii august și roada aproape întotdeauna este îmbelșugată – în medie, de pe o desetină se capătă până la nouă sferturi de semințe”¹⁹.

În anii 1871–1872, în județul Orhei, erau 17 fabrici de ulei, în județul Bender – 3, în județul Soroca – 33, în județul Akkerman – 31. Oloinițele erau impozitate cu câte o rublă pentru fiecare unitate²⁰. Pe parcurs, numărul oloinițelor în județele basarabene a variat. Astfel, în 1883, în județul Orhei erau 18 oloinițe, în județul Soroca – 15, în județul Bălți – 20, în județul Akkerman – 52 (cifrate la prețul de 52 000 ruble). Capacitatea economică a unei oloinițe se estima la 100 ruble pe an²¹. În 1884, în județul Soroca sunt menționate 10 oloinițe. Fiecare unitate era impozitată cu câte 1 rublă 20 copeici²². În 1907, în județul Tiraspol erau 38 oloinițe, la care activau 55 de persoane²³. P. A. Krușevan menționa în 1903 că în Basarabia erau 22 de oloinițe²⁴, iar protoiereul Nicolae V. Lașcov arăta că în 1912 aici funcționau 235 de oloinițe, cu o producție estimată la 3 300 de ruble²⁵. Apariția oloinițelor în târgurile din Basarabia și chiar pe unele moșii boierești (conacul Balioz din satul Ivancea, raionul Orhei) vin să

¹⁸ *Записки Бессарабскаго областного Статистическаго комитета*. Том 2. Изданный под редакцией д. Члена комитета А.Н. Егунова. Кишинев, 1867, с. 181; *Записки Бессарабскаго областного Статистическаго комитета*. Том 3. Изданный под редакцией А.Н. Егунова. Кишинев, 1868, с. 181.

¹⁹ *Însemnările Comitetului de Statistică din Basarabia*, vol. III, Chișinău, 1868. Citat după: I. P. Fesenco, *Economia producției răsăritei*, Chișinău, Editura „Cartea moldovenească”, 1967, p. 7.

²⁰ Библиотека ANRM (Inv. 81). *Сборник Бессарабского Земства*, с. 44, 54, 61, 64, 156.

²¹ *Вестник Бессарабского земства*, Кишинев, 1883, с. 70, 92, 138, 216, 423.

²² *Вестник Бессарабского земства*, Кишинев, 1885, с. 290-299.

²³ *Статистико экономический обзоръ Тираспольскаго уѣзда Херсонской губернии за 1907 годъ*, Тирасполь, 1909, с. 52.

²⁴ *Бессарабія. Географическій, историческій, статистическій, экономическій, этнографическій, литературный и справочный сборник*. Под редакцией П. А. Крушевана, Москва, Типография А. В. Васильева, 1903, с. 53.

²⁵ Н. В. Лашков, *Бессарабія. К столетию присоединения к России. Географический и историко-статистический обзор состояния края*, Кишинев, 1912, с. 143.

¹³ *Arhiva Națională a Republicii Moldova* (în continuare – ANRM) Fond 3, inv. 2, dos. 376.

¹⁴ V.A. Gordienco, *Pentru o roadă mare de răsărită*, Chișinău, Editura Politică a Comitetului Central al PC al Moldovei, 1959, p. 6.

¹⁵ *Каталог сельскохозяйственной и промышленной выставки в Кишинёве, устраиваемой Бессарабским Земством в 1889 году*, Кишинев, 1889, с. 2-6.

¹⁶ Valentina Iarovoii, *Încăperi și recipiente pentru păstrarea produselor alimentare, în Diversitatea expresiilor culturale ale habitatului tradițional. Conferința internațională, 2-4 august 2007*, Chișinău, Editura Cartdidact, 2007, p. 93.

¹⁷ *Sfaturi pentru săteni*. Guvernământul Provinciei Basarabiei, Chișinău, 1942, pp. 70-71.

confirme extinderea „explozivă” a suprafețelor de floarea-soarelui²⁶.

În 1905, în Basarabia, culturilor oleaginoase le reveneau 2 din 100 de desetine de pământ (1,4 în proprietățile moșierești și 0,6 în gospodăriile țărănești)²⁷. În 1909, au fost cultivate 263 de desetine cu floarea-soarelui. În 1912, în județul Hotin, floarea-soarelui a fost plantată pe o suprafață de 967 desetine²⁸. În 1913, în Basarabia se cultiva 10 200 de desetine de floarea-soarelui.

După unirea din 1918, suprafețele rezervate culturilor oleaginoase în Basarabia au crescut substanțial. Astfel, în 1923, în România, terenurile oleaginoase constituiau 164 772 ha, iar în 1932 – 277 504 ha, atestându-se astfel o majorare a acestora cu 68,4% în zece ani, cea mai spectaculoasă schimbare fiind în Basarabia²⁹. Cultivarea florii-soarelui a atins apogeul în 1926 – 189 469 ha (38% dintre toate plantele industriale), cel mai mult în Basarabia (88%), apoi Transilvania (7%) și Moldova (4%)³⁰. În anul agricol 1934–1935, în Măcărești, Nisporeni, de exemplu, au fost cultivate 80 ha de floarea-soarelui³¹. În *Enciclopedia României* (1938) se menționează următoarele: „La noi în țară floarea-soarelui se cultivă mai cu seamă în județele Bălți, Soroca, Hotin, Orhei, Sălaj și Tighina”³² (fig. 3).

În anii 1935–1939 (fig. 4) se înregistrează o scădere a terenurilor cultivate cu floarea-soarelui. Asta pentru că în România și-a extins activitatea societatea pe acțiuni germană *Soia*, care propaga cultivarea soiei îndeosebi din contul suprafețelor cultivate cu floarea-soarelui. Dacă 1 kg de floarea-soarelui valora 6 lei, apoi 1 kg de soia – 9 lei. Mai mult decât atât, potrivit raportului Camerei agricole din județul Bălți, din 31 ianuarie 1940, „suprafețele de răsărită se reduc an de an din pricina că ea este mult atacată de lupoaie, care, mai cu samă în anii secetoși, pricinuieste daune colosale”³³.

În RSS Moldovenească, suprafața cultivată cu floarea-soarelui era de 178,2 mii hectare în 1940 și de 138,5 mii ha în 1941³⁴. În 1943, pentru cultivarea

Fig. 3. Câmp de floarea-soarelui în Basarabia, anii 1930

florii-soarelui s-au distribuit 162 343 ha. Pentru anul 1944 erau planificate cultivarea a 85,4 mii ha de floarea-soarelui (în județele Bălți – 40,0 mii ha, Soroca – 33,0 mii ha, Orhei – 5,535 mii ha, Camenca – 2,540 mii ha, Râbnița – 4,325 mii ha³⁵), iar în 1945 – 166 mii de hectare³⁶.

Creșterea suprafețelor de floarea-soarelui a impus crearea unor întreprinderi industriale centralizate cum ar fi „Moldrajirmaslo”. Astfel, potrivit datelor de arhivă, în 1941 acest trust avea 15 unități (fabrici, olonițe) de prelucrare a florii-soarelui și producere a uleiului³⁷, iar la 15 iunie 1944 – 18 unități (Bălți – 4, Otaci – 2, Bircevo – 2, Rezina – 2, Soroca – 1, Vertujeni – 1, Chișinău – 3, Orhei – 1, Benderi – 1, Calarași – 1). Uleiul de floarea-soarelui era estimat la prețul de 80 lei³⁸.

Din cauza operațiilor militare din timpul războiului, 8 fabrici s-au ruinat (Bălți – 3, Otaci – 2, Rezina – 1, Soroca – 1, Vertujeni – 1). La sfârșitul anului 1945 în trustul „Moldrajirmaslo” funcționau doar 5 unități, cu o capacitate de 25 t de ulei pe zi³⁹. La Bălți erau angajați 279 de oameni, inclusiv 89 de funcționari și 190 de muncitori, la Bircevo – 47

²⁶ Biblioteca ANRM (Inv. 81). *Сборник Бессарабского Земства*, с. 44, 54, 61, 64, 156.

²⁷ *Бессарабское Сельское Хозяйство*, К. Типография Бессарабского губернского Правления, 1908, с. 6.

²⁸ *Хотинское земство. Отчеты, доклады, сметы Хотинской уезд земской управы*, Кишинев, 1913 с. 73.

²⁹ *Enciclopedia României*, vol. III, București, 1939, p. 358.

³⁰ I. Simonescu, *Țara noastră. Natura. Oamenii. Munca*. București, 1937, p. 22.

³¹ Ion Chirtoagă, *Măcăreștii din stânga Prutului*, Chișinău, Pontos, 2009, pp. 170-172.

³² *Enciclopedia României*, vol. III, București, 1939, p. 361.

³³ *Arhiva Organizațiilor Social-Politice a Republicii Moldova* (în continuare – AOSPRM), Fond 51, inv. 3, d. 41, f. 58.

³⁴ *Ibidem*, Fond 51, inv. 3, d. 41, f. 51; inv. 2, d. 165, f. 7.

³⁵ *Ibidem*, Fond 51, inv. 2, d. 165, f. 2.

³⁶ I.P. Fesenco, *Economia producției răsăritei*, Chișinău, Editura „Cartea moldovenească”, 1967, p. 8.

³⁷ AOSPRM, Fond 51, inv. 2, d. 165, f. 5.

³⁸ Ion Chirtoagă, *Măcăreștii din stânga Prutului*, Chișinău, Pontos, 2009, p. 262-263.

³⁹ AOSPRM, Fond 51, inv. 2, d. 165, f. 1, 5.

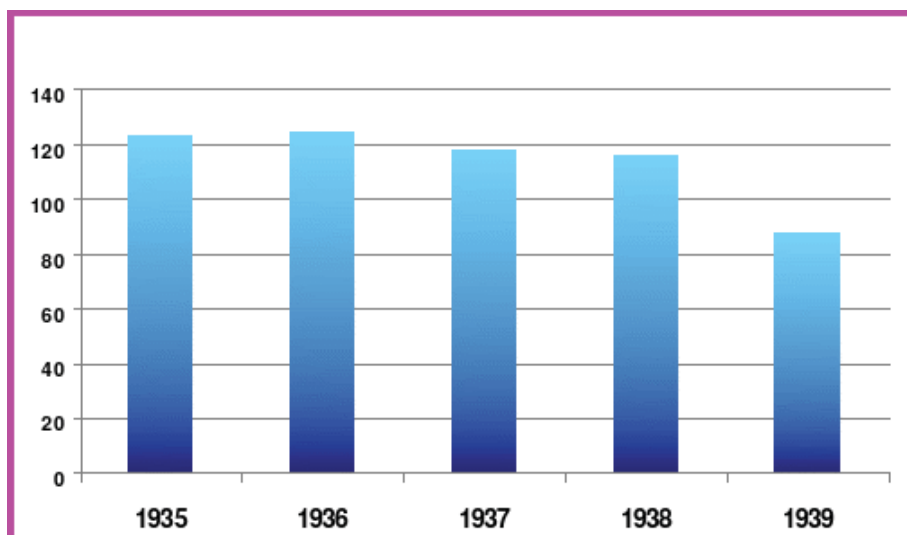

Fig. 4. Dinamica suprafeței cultivate cu floarea-soarelui în Basarabia (ha)

de oameni, inclusiv 22 funcționari și 25 muncitori, la Florești – 11 oameni, inclusiv 5 funcționari și 6 muncitori, la Soroca – 13 oameni, inclusiv 2 funcționari și 11 muncitori, la Rezina – 47 oameni, inclusiv 22 funcționari și 25 muncitori⁴⁰. Un litru de ulei de floarea-soarelui, în județul Soroca, se comercializa, la 30 aprilie 1944, cu 20 ruble, la 10 mai 1944 – cu 30 ruble, iar la 21 mai 1944 – cu 50 ruble⁴¹.

Pe parcursul anilor, pe teritoriul actual al Republicii Moldova recolta de floarea-soarelui a avut o dinamică evolutivă și spectaculoasă. Astfel, în anul 1864 roada de floarea-soarelui era considerată favorabilă⁴², iar în 1887, în județul Tiraspol, floarea-soarelui a rodit slab, de pe o desetină fiind recoltate între 5 și 25 de puduri⁴³. Din cauza secetei, situația s-a repetat și în anul următor⁴⁴. În Bălți roada a constituit în medie doar 30-40 puduri de pe o desetină, în loc de 120 de puduri, cât se obținea de obicei. În județele Akkerman și Ismail media roadei a constituit doar 40 de puduri, în loc de 100. În județele Orhei și Chișinău roada a fost considerată satisfăcătoare. În unele regiuni însă floarea-soarelui nu a produs semințe⁴⁵.

În 1929, în județul Cahul recolta de floarea-soarelui a constituit 1600 kg la ha⁴⁶. În anul agricol

1937–1938, fiind unul dintre cei mai roditori din perioada interbelică, a fost înregistrată o roadă de 800 kg, iar în anul agricol 1938–1939, condițiile climatice nefavorabile, roada la ha s-a redus la 400 kg⁴⁷. În județul Bălți, în 1939, roada a constituit doar 7,5 centnere la hectar.

În RASS Moldovenească, în 1940, pe câmpurile gospodăriilor agricole au fost colectate în medie câte 15,8 centnere de floarea-soarelui la hectar. În 1941, cea mai mare roadă de floarea-soarelui a fost obținută în județele Bălți (30 433 t), Soroca (14 228 t), Cahul (5 154 t)⁴⁸.

În iunie-iulie 1940, Guvernământul Basarabiei a exportat turte de floarea-soarelui în Elveția în schimbul a 150 de tractoare, iar între 1 august 1942 și 15 iulie 1943 din Basarabia s-au expedit 2 787 de vagoane cu floarea-soarelui în alte regiuni ale României⁴⁹.

În mai 1944, în județele Soroca, Bălți, Orhei, s-au perceput impozite de pe 446 t (4,1%), 117 t (0,6%), 18 t (0,2%) de floarea-soarelui, iar în raioanele din stânga Nistrului – de pe 30 t (0,7%)⁵⁰. În 1948 prin intermediul rețelei „Moldavpotrebsoiuz” au fost transportate 433 tone de semințe de floarea-soarelui⁵¹.

La 24 iulie 1945, Comisia de Planificare de Stat a RSS Moldovenești a elaborat un document ce prevedea evoluția culturilor oleaginoase în perioada

⁴⁰ *Ibidem*, Fond 51, inv. 2, d. 165, f. 3.

⁴¹ *Ibidem*, Fond 51, inv. 2, d. 188, f. 5, 12, 14.

⁴² *Записки Бессарабскаго областного Статистическаго комитета*. Том 1. Изданный под редакцией А.Н. Егунова. Кишинев, 1864, с. 295-296.

⁴³ *Бюллетень о состоянии сельского хозяйства в Тираспольском уезде за летний период 1887*. Издание Херсонской губернской земской управлений, Кишинев, 1888, с. 16.

⁴⁴ *Бюллетень о состоянии сельского хозяйства в Тираспольском уезде за летний период 1887*. Издание Херсонской губернской земской управлений, Кишинев, 1889, с. 13.

⁴⁵ *Бессарабское Сельское Хозяйство*, Кишинев, Типография Бессарабского губернского Правления, 1909, с. 769.

⁴⁶ *Buletin agricol*, 1930, nr. 1, p. 21.

⁴⁷ Ion Chirtoagă, *Măcăreștii din stânga Prutului*, Chișinău, Pontos, 2009, p. 170-172.

⁴⁸ AOSPRM, Fond 51, inv. 2, dosar 165, f. 4.

⁴⁹ Anatolie Petrencu, *Basarabia în al Doilea Război Mondial*, Chișinău, „Lyceum”, 1997, p. 132-133.

⁵⁰ AOSPRM, Fond 51, inv. 2, d. 188, f. 8.

⁵¹ *Ibidem*, Fond 51, inv. 8, d. 547, f. 9.

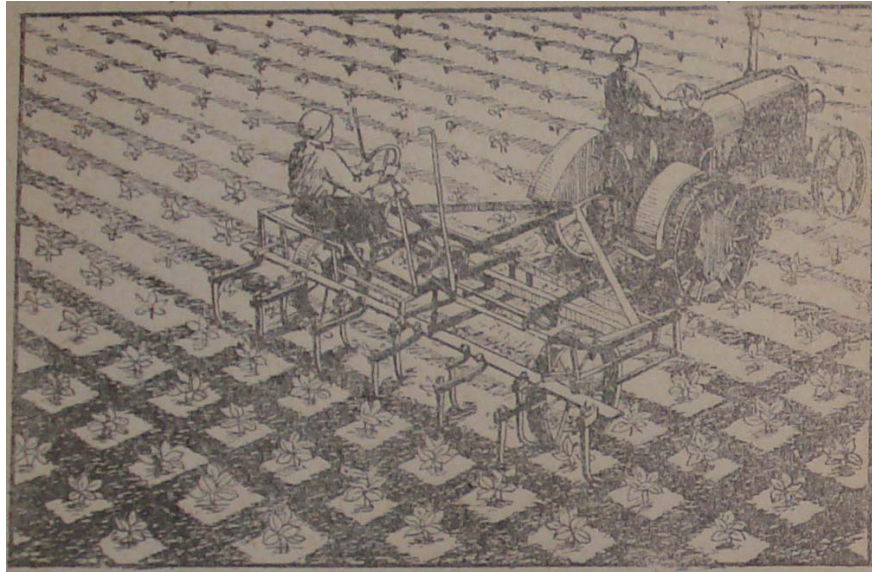

Fig. 5. Cultivarea florii-soarelui în RSS Moldovenească, anii 1950

1946–1948. În scopul extinderii suprafeței cultivate cu floarea-soarelui și creșterii recoltei la hectar s-au luat măsuri „de a intensifica la Stația Moldovenească Științifico-Experimentală, începând cu anul 1946, lucrările de selecție a florii-soarelui”⁵² și „de aplicare pe teritoriul republicii a soiului de tipul *Jdanovsk 82-81*”⁵³. Stația Moldovenească Științifico-Experimentală de Cultivare a Plantelor de Câmp, de pe lângă Institutul Agricol „M.V. Frunze”, urma să efectueze cercetări ale culturilor oleaginoase în diferite zone ale republicii⁵⁴. Se recomanda cultivarea florii-soarelui pe același sol o dată la șase ani, folosirea pe larg a îngrășămintelor minerale (1946 – 1500 t, 1947 – 1700 t, 1948 – 1800 t) și aplicarea tehnicii specifice (semănători – 200 în 1946, 400 în 1947, 600 în 1948; cultivatoare – 500 în 1946, 700 în 1947, 900 în 1948⁵⁵). Se propunea organizarea „pe lângă aparatul Comitetului Popular al RSS Moldovenești” a unei secții responsabile de cultivarea soiului și a altor culturi oleaginoase, numărul de personal planificat fiind de 6 oameni. De asemenea, se prevedea ca în fiecare secție agricolă raională se fie angajați specialiști în domeniu, inclusiv agronomi pentru culturi oleaginoase⁵⁶. La Institutul Agricol „M.V. Frunze” urmau să se țină anual, pe parcursul a două luni, cursuri de perfecționare a agronomilor specializați în culturi oleaginoase: în 1946 – 75 de persoane, 1947–1948 – câte 50 de persoane⁵⁷. Așa cum floarea-soarelui era în mare

parte cultivată în gospodăriile individuale (în 1945, din 166 mii de hectare cultivate cu floarea-soarelui, colhozurilor aparțineau doar 11,9 mii, iar sovhozurilor – 3,3 mii de hectare), documentul Comisiei de Planificare prevedea susținerea privilegiată a colhozurilor și colhoznicilor implicați în creșterea culturilor oleaginoase⁵⁸.

Anul 1949 a fost unul de rezonanță în cultivarea florii-soarelui în RSS Moldovenească. Pentru acest an, fondul de semințe destinate gospodăriilor colective din Moldova sovietică prevedea 650 tone de floarea-soarelui, fiind necesare alte 350 de tone⁵⁹. A. Sâci, împluternicitul Ministerului de Aprovizionare al URSS în RSS Moldovenească, menționa că la 17 octombrie 1949, planul de recoltă a florii-soarelui era realizat în proporție de 60,4%, comparativ cu planul la porumb (47,4%), soia (22,0%), tutun (2,0%), cartof (38,7%)⁶⁰. La 5 noiembrie 1949, Dobrovolski, secretarul Comitetului raional Vertujeni al PCM, raporta că la 25 octombrie în raion s-a adunat roada de floarea-soarelui de pe o suprafață de 2 256 ha, planul fiind executat în proporție de 55,8% în gospodăriile colective și 26,7% în gospodăriile private. În 1949, se prevedea majorarea impozitelor la floarea-soarelui cu 100% pentru *culaci*⁶¹.

În anii 1950–1960, în contextul întrecerii *stalinoviste* s-au publicat o serie de lucrări despre experiența cultivării florii-soarelui în gospodăriile colec-

⁵² *Ibidem*, Fond 51, inv. 3, d. 41, f. 52.

⁵³ *Ibidem*, f. 54.

⁵⁴ *Ibidem*, f. 52.

⁵⁵ *Ibidem*, f. 55.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 55.

⁵⁷ *Ibidem*, f. 56.

⁵⁸ *Ibidem*, f. 57.

⁵⁹ *Ibidem*, Fond 51, inv. 8, d. 82, f. 1-2.

⁶⁰ AOSPRM, Fond 51, inv. 8, d. 547, f. 97-98.

⁶¹ В.И. Пасат, *Трудные страницы истории Молдовы, 1940–1950*, Москва, ТЕППА, 1994, с. 370.

tive⁶² (fig. 5). N. Sapojnicov relate despre „experiența Stațiilor de Mașini și Tractoare și a colhozurilor fruntașe din Moldova” în producerea uleiului⁶³. În 1959, V. A. Gordienco, funcționar la „Sovietul Gospodăriilor Norodnice al RSS Moldovenești”, a editat volumul *Pentru o roadă mare de răsărită*⁶⁴. Mai târziu, în anii 1960, în întreceri socialiste s-au implicat și președinți de colhoz, care au publicat lucrări cu caracter propagandistic despre cultivarea florii-soarelui⁶⁵.

În 1955–1959, producția florii-soarelui a crescut de 1,9 ori, comparativ cu anii 1950–1954⁶⁶. Astfel, dacă în 1957, în 3,3% din colhozuri se obțineau o roadă de până la 7 centnere la hectar, atunci în 1959 – în 3,0% din gospodării⁶⁷. În 1959, în condiții climatice nefavorabile, în mod special din cauza înghețurilor, recolta la floarea-soarelui a constituit în medie 12,3 centnere/hectar. Cea mai mică roadă a fost atestată în raioanele Dubăsari (7,8 centnere/hectar), Căușeni (8,9 centnere/hectar), Tiraspol (9,0 centnere/hectar), Telenești (9,2 centnere/hectar) și Nisporeni (9,9 centnere/hectar). Indicii cei mai înalți de roadă au fost stabiliți în raioanele Ocnița (19,2 centnere/hectar), Lipcani (18,2 centnere/hectar), Ceadâr-Lunga (16,8 centnere/hectar), Drochia (15,6 centnere/hectar). În 1960, în gospodăriile colective floarea-soarelui s-a cultivat pe o suprafață de 100,2 mii ha, ceea ce constituia 109% comparativ cu anul anterior⁶⁸, roada de floarea-soarelui fiind de 14,5 centnere/hectar⁶⁹. Terenurile cultivate erau pluate în regiunea de nord a republicii: Bălți – 9,9%, Soroca – 7,7,⁷⁰.

În afară de gospodăriile țărănești, floarea-soarelui, produs indispensabil pentru alimentarea obștii monahale în perioada postului, era cultivată și pe domeniile ecleziastice. În 1950, la Mănăstirea Hâncu s-au plantat 1,5 ha de floarea-soarelui și s-a adunat o roadă de 1 500 kg⁷¹. La închiderea Mănăstirii

⁶² V. Mocanu, *33 de centnere de răsărită la hectar*, Chișinău, 1958; К. Тукач, *Как мы получили 31 центнер семян подсолнечника с гектара*, Кишинев, 1959.

⁶³ N. Sapojnicov, *Pentru 10 centnere de oloi de la fiecare hectar de răsărită (experiența Stațiilor de Mașini și Tractoare și colhozurilor fruntașe din Moldova)*, Chișinău, 1956.

⁶⁴ V.A. Gordienco, *Pentru o roadă mare de răsărită*, Chișinău, 1959.

⁶⁵ I. A. Ciursin, *Cum am obținut roade mari de răsărită*, Chișinău, 1964 (lucrare editată și în limba rusă).

⁶⁶ AOSPRM, Fond 51, inv. 19, d. 219, f. 256.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ *Ibidem*, Fond 51, inv. 21, d. 71, f. 49-50.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ *Ibidem*, Fond 51, inv. 3, d. 41, f. 58.

⁷¹ *Православие в Молдавии: власть, церковь, верующие. 1940–1991: Собрание документов: в 4 т. Т. 1 / Отв. ред. и авт. предисл. В. Пасат*, Москва, 2009, РОССПЭН, с. 483; Alexei Agachi, *Istoria mănăstirii Hâncu, 1677–2010*, Chișinău, Pontos, 2010, p. 166-167.

Cușelăuca din raionul Florești, în 1959, în depozit s-au depistat 500 kg de floarea-soarelui⁷². În 1967, la Japca, singura mănăstire care a activat neîntrerupt pe parcursul perioadei sovietice, în depozite erau 1 tonă de floarea-soarelui și 0,5 t de untdelemn⁷³.

Treptat, în Moldova au fost fondate instituții de cercetare științifico-practică privind locul și rolul florii-soarelui în economia națională și în alimentația publică. Au fost create gospodării colective, administrate de specialiști în cultivarea florii-soarelui și ridicarea productivității.

Începând cu anii 1970, în Republica Moldova s-a pus problema sporirii producției de floarea-soarelui de 1,2 ori prin utilizarea efectului de heterozis, ceea ce a contribuit la o creștere stabilă a recoltei, reducându-se, totodată, suprafețele de însămânțare cu floarea-soarelui. Pentru prima dată în URSS floarea-soarelui hibridă s-a recoltat pe câmpurile productive în anul 1980 pe 20 mii hectare. Cultivarea florii-soarelui hibride în Republica Moldova a dat rezultate pozitive.

Tabelul 1

Suprafețele și recolta de floarea-soarelui în RSS Moldovenească

Anii	Suprafața recoltată cu floarea-soarelui			Recolta centnere/hectar
	Total	Inclusiv hibridi		
		mii hectare	%	
1981	137.2	30.2	22.0	15.8
1982	133.7	48.6	36.3	17.5
1983	140.2	65.6	46.8	18.7
1984	138.4	87.7	83.4	20.7
1985	133.1	109.0	81.9	18.1
Media	136.5	68.2	50.0	18.1

Recolta hibrizilor în anii 1981–1985 a fost cu 5,4 centnere/hectar mai înaltă în comparație cu soiurile care se cultivau în acel moment în raioanele Republicii Moldova (tabelul 1).

În anii 1986 și 1987 aproximativ 90% de suprafețe erau cultivate cu hibridi și recolta medie a fost de 19,7 și 16,9 centnere/hectar. În zona de Nord și cea Centrală se cultivau numai hibridi și recolta în aceste zone era mai înaltă decât cea medie pe țară și cea din raioanele de Sud (tabelul 2).

⁷² *Православие в Молдавии: власть, церковь, верующие. 1940–1991: Собрание документов: в 4 т. Т. 2 / Отв. ред. и авт. предисл. В. Пасат*, Москва, 2010, РОССПЭН, с. 729.

⁷³ *Ibidem*.

Tabelul 2

Recolta de floarea-soarelui hibridă în diferite zone ale RSS Moldovenești (centnere/hectar)

Zona	1976–1980	1981–1985	1986	1987
În medie pe țară	16.6	18.1	19.7	16.9
Zona de Nord	15.9	18.6	20.4	20.8
Zona Centrală	16.4	18.9	20.1	17.8
Zona Sud-Vestică	17.2	18.3	16.9	12.2
Zona de Sud	16.7	15.1	13.4	13.3

Republica Moldova a fost o regiune de pionierat în privința introducerii hibridilor de floarea-soarelui pe teritoriul URSS și principalul producător de semințe hibride. Cele mai bune rezultate s-au înregistrat în anii 1988–1990, când în medie de pe fiecare hectar s-au obținut câte 1,96 tone de semințe-marfă, iar producția globală a constituit 253,6 mii tone. Din anul 1991 a început însă un proces invers – scăderea continuă a productivității și creșterea suprafețelor semănate cu floarea-soarelui. Ca rezultat, în medie pe anii 1996–2000 recolta acestei culturi a constituit 1,19 t/ha, pe o suprafață de 196,3 mii hectare, iar producția globală – 233,6 mii tone. Aceste date demonstrează că republica producea în ultimii ani aproximativ aceeași cantitate de semințe-marfă de floarea-soarelui ca și în anii 1986–1990, însă semăna suplimentar circa 70 mii hectare⁷⁴.

Potrivit datelor Biroului Național de Statistică, cea mai mică roadă de floarea-soarelui din perioada 2000–2010 a fost în anul secetos 2007 – 156 mii tone de semințe pe o suprafață de 234 mii hectare, roada medie fiind de 7 chintale/hectar, iar cea mai mare recoltă a fost în anul 2008 – 372 mii tone de semințe de pe 228 mii hectare, roada medie fiind de 16 chintale/hectar. Deși anul agricol 2008 a fost unul favorabil pentru sectorul agrar, din cauza prețurilor mici de comercializare a producției agricole veniturile producătorilor au fost foarte mici⁷⁵.

Combinatul de extragere a uleiului SA „Floarea Soarelui” din Bălți, conform raportului finan-

ciar al întreprinderii, a încheiat anul 2010 cu un profit net de 26,804 milioane lei – cu 3 milioane lei mai mult decât în 2009. Profitul net al unei acțiuni a celui mai mare producător de ulei de floarea-soarelui din Moldova a crescut de la 32,01 lei până la 36,18 lei. Proprietarii SA „Floarea Soarelui” sunt „Agriseed LTD” (24,89% din acțiuni), „Agro Oil Ltd” (24,87%), „W.J.Holding” (21%) și circa 1440 de acționari mici. SA „Floarea Soarelui” ocupă locul șase în clasamentul exportatorilor Moldovei în anul 2010. SA „Floarea Soarelui” este cea mai mare întreprindere din ramura grăsimilor și uleiurilor vegetale. Aceasta face parte din grupul transnațional de companii WJ. Producția întreprinderii este exportată în zeci de țări ale lumii, inclusiv în Rusia și în alte țări din CSI, în România, Ungaria, Bulgaria, Macedonia, Irak, SUA⁷⁶.

În urma realizării programului de producere a florii-soarelui, în Republica Moldova suprafețele de însămânțare cu această cultură vor fi raportate la mărimi științific fundamentate. Tendința generală este de stabilizare a suprafețelor, dictată de restricții tehnologice, de performanțele productive și calitative care sporesc grație folosirii hibridilor noi de floarea-soarelui⁷⁷.

Cercetările recente privind condițiile climaterice pe parcursul mai multor ani ne demonstrează oscilări frecvente destul de pronunțate în ceea ce privește precipitațiile atmosferice și repartizarea acestora pe parcursul perioadei de vegetație a anului. De aceea, pentru evitarea pierderilor și menținerea calității semințelor oleaginoase un rol important îl are respectarea termenelor de recoltare care se stabilesc în funcție de biologia plantelor (fazele de dezvoltare a plantelor), de condițiile climatice și posibilitățile agrotehnice ale gospodăriei.

Asemenea factori impun în cultivarea și recoltarea florii-soarelui o abordare competentă pentru fiecare zonă și caz în parte în ceea ce privește tehnologiile de cultivare, sistemele de lucrare a solului, aplicarea pesticidelor în funcție de condiții concrete pedologice și climatice.

Tehnologiile agricole moderne promovează sistemul de protecție integrată a florii-soarelui, care îmbină toți factorii cu rol de reglare și combatere a populațiilor de organisme dăunătoare în agroecosistem.

⁷⁴ Vezi: Дука, М. В. *Проблемы и перспективы развития в селекции гибридов подсолнечника: обзор* / М. В. Дука. – К., МолдНИИНТИ, 1988; Кукош (Дука), М. В. *Селекция межлинейных гибридов подсолнечника в условиях Молдавии* / М. В. Кукош // Научно-технический бюл. ВНИИ растениеводства им. Н. И. Вавилова – Л., 1983. – Вып. 134; *Подсолнечник – Helianthus L.* / А. В. Анащенко, М. В. Кукош, С. Н. Кутузова, Н. К. Лемешев // Каталог-справочник мировой коллекции ВИР. – Л., 1984. – Вып. 389.

⁷⁵ Vezi: Biroul Național de Statistică – www.statistica.md (accesat la 14.10.2011).

⁷⁶ Vezi datele raportului citate de infotag.md și <http://totul.md/ro/arhiv/newsitem/25525.html> (accesat la 17.10.2011).

⁷⁷ Vezi proiecte Bios – www.bios.org.md/download.php (accesat la 17.10.2011).